

ISSN 1509-5681

14

Notes Konserwatorski

Biblioteka Narodowa

Biblioteka Narodowa

14

Notes Konserwatorski

Biblioteka Narodowa
Warszawa 2011

Komitet redakcyjny

Ewa Potrzebnicka (przewodnicząca), *Donata Rams*,
Władysław Sobucki, *Maria Woźniak*

Redakcja

Agata Lipińska (redaktor naczelny), *Beata Berlińska*

Projekt graficzny i typograficzny

Ryszard Kryśka

Opracowanie redakcyjne

Jacek Krawczyk

Opracowanie techniczne i łamanie

Teresa Trusewicz

Streszczenia w języku angielskim

Katarzyna Diehl

Spis rzeczy

Od Redakcji 5

I. Polityka ochrony i konserwacji zbiorów

Elżbieta Jabłońska, Dorota Jutrzenka-Supryn

Zmiany w kształceniu konserwatorów na tle nowego podejścia do ochrony zbiorów 7

Teresa Tryfon

Centralne Laboratorium Konserwacji Archiwaliów w latach 1949–1999 15

II. Ocena stanu zachowania polskich zbiorów w kraju i za granicą

Agata Lipińska

Konserwacja zbiorów Biblioteki Polskiej POSK w Londynie 33

Monika Korsak

Konserwacja map ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu 53

Ewa Potrzebnicka, Maria Woźniak

Podsumowanie współpracy konserwatorskiej Biblioteki Narodowej w Warszawie z Biblioteką Polską w Paryżu 64

III. Fizyka, chemia, mikrobiologia w ochronie i konserwacji zbiorów

Elżbieta Jabłońska, Krystyna Olczyk

Sól wapniowa kwasu fitynowego – szansa na stabilizację atramentów żelazowo-galusowych? 72

Tomasz Kozielec

Przegląd surowców włóknistych identyfikowanych w dawnych wytworach papierniczych przy pracach konserwatorskich 92

Tomasz Kozielec, Joanna Kozielec

Możliwości wykorzystania magnezu w konserwacji zabytków 100

Iwona Pannenko, Marcin Draniak

Wykorzystanie dezynfekcyjnych właściwości olejku z drzewa herbacianego w środowisku archiwalnym i muzealnym 107

Izabela Damulewicz

Interwencyjna dezynsekcja księgozbioru oo. Kamedułów na Bielanach w Krakowie przy użyciu dwutlenku węgla 116

IV. Z praktyki konserwatora

Grażyna Macander-Majkowska

Pastel – problematyka konserwatorska w odniesieniu do technologii wykonania 123

Hanna Straus, Jerzy Manikowski, Aleksandra Prokop, Igor Nowak

Zbiory specjalne XIX–XX wieku a konserwacja masowa 130

Elżbieta Jabłońska, Krystyna Olczyk
Prace konserwatorsko-restauratorskie nad kopiariuszem *Jura Vicariorum Ecclesiae Cathedralis Posnaniensis* ze zbiorów Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu **137**

Donata Rams, Joanna Ważyńska
Dokument z Modlina. Czasem konserwacja może być równoznaczna z powstrzymaniem się od działania **151**

Erika Krzyczkowska-Roman
Sztuka wycinanki – zarys historii i technologii **158**

V. Analiza i metodologia w konserwacji

Agata Lipińska
Zarys problematyki konserwacji druków XIX–XX w. **168**

Piotr Matosek, Marzenna Ciechańska
Konserwacja XVIII-wiecznego wachlarza ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie **175**

Anna Michaś
Fotografia – sztuka i technologia. Instytucje wiodące w dziedzinie identyfikacji, zabezpieczania i konserwacji materiałów fotograficznych **197**

VI. Konferencje, warsztaty, szkolenia

Izabela Zając, Bogdan Filip Zerek
Podstawowe zasady konserwacji fotografii. Zakończenie trzyletniego kursu kształcenia i szkolenia specjalistów w tej dziedzinie **205**

Donata Rams
Analiza Chemiczna w Ochronie Zabytków (AChOZ'09) **219**

Ewa Potrzebicka
Cieszyn – miasto książek zadbanych **228**

Beata Czekaj-Wiśniewska
Ochrona narodowego zasobu bibliotecznego: konserwacja tradycyjna i digitalizacja **230**

Mirosława Wojtczak
VI Spotkanie Historyków Sztuki i Konserwatorów Dzieł Sztuki Orientu, Toruń 17–18 czerwca 2010 r. **232**

Bogdan Filip Zerek
Kongres IFLA w Göteborgu (10–15 sierpnia 2010) **235**

Anna Sembiring
Symposium IADA w Pradze, 27–28 maja 2010 r. **241**

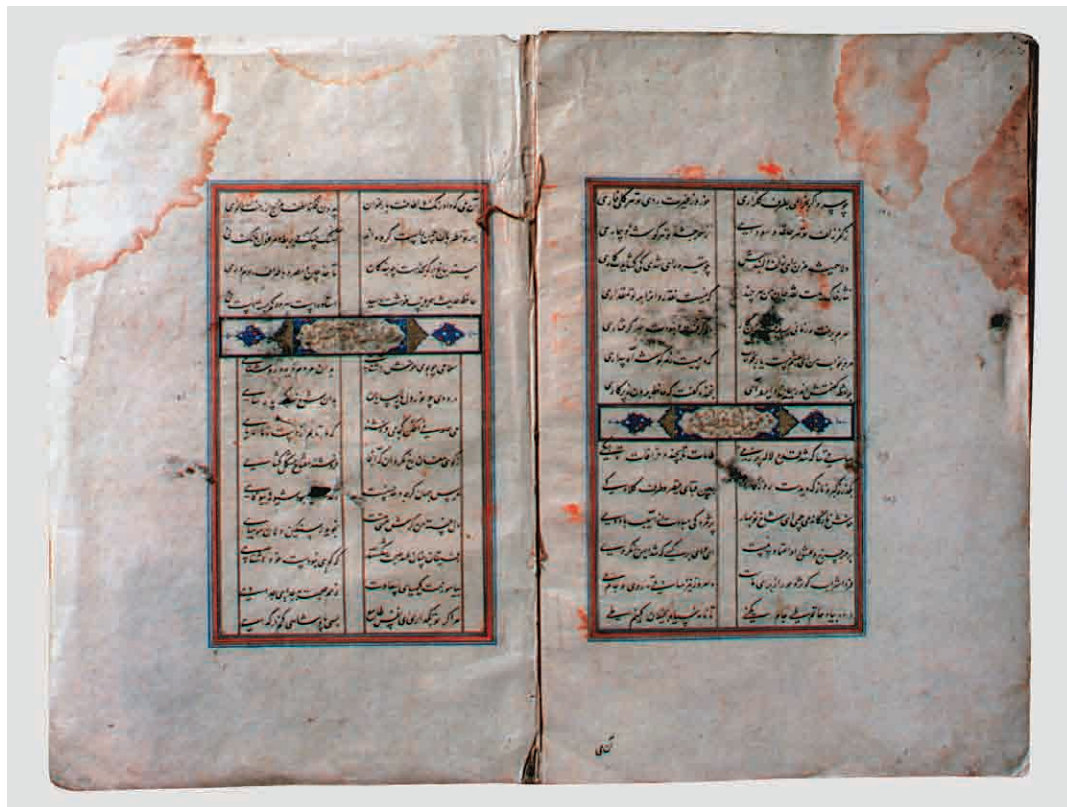
Olga Dudek, Bartosz Szymański, Joanna Wasil
Szkolenie z identyfikacji fotografii czarno-białych oraz identyfikacji fotomechanicznych technik drukarskich w Bibliotece Narodowej (28–29 czerwca 2010) **250**

VII. Recenzje

Ewa Stachowska-Musiał
Piotr Dudzikowski, O profilaktyce i zabezpieczaniu zbiorów archiwalnych, Warszawa 2010 **252**

Noty o autorach **257**

Elżbieta Jabłońska, Dorota Jutrzenka-Supryn
Zmiany w kształceniu konserwatorów na tle nowego podejścia do ochrony zbiorów

I–II. Praca dyplomowa Jolanty Czuczko, Diwan Hafiza – rękopis perski z XVI w., promotor dr Halina Rosa.
Stan przed i po konserwacji-restauracji. Fot. A. Skowrońska (I), M. Głowacki (II)

Agata Lipińska

Konserwacja zbiorów Biblioteki Polskiej POSK w Londynie

I. „Dojdzemy”, Gazetka ścienna
Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR,
BP 1146 – przed konserwacją.
Fot. I. Nowak

II. „Na Szlaku do Polski”,
BP 7077 – po konserwacji.
Fot. I. Nowak

III. „Gazeta Polska”, BP 624
– przed konserwacją.
Fot. I. Nowak

IV. „Gazeta Polska”, BP 624
– po konserwacji.
Fot. I. Nowak

V. „W marszu”, Pismo obozowe
V Dywizji Piechoty Polskich
Suwerennych Sił Zbrojnych
na terytorium ZSRR, BP 1155
– po konserwacji. Fot. I. Nowak

Monika Korsak

Konserwacja map ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu

I. Mapa I J-30 – *Poloniae Amplissimi Regni Typus Geographicus* Gerarda de Jode 1593, stan przed i po konserwacji. Fot. R. Stasiuk

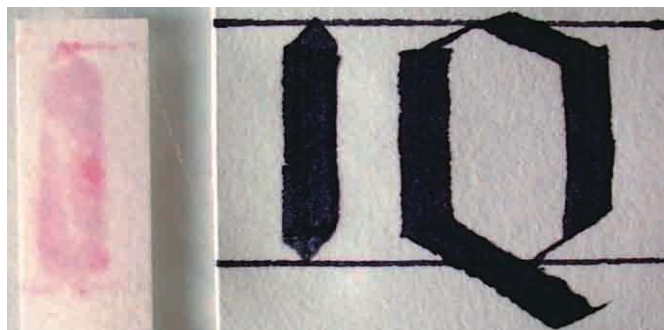

II. Mapa I M-74 – Europa środkowa [bez tytułu] Hieronima Münzera, Norymberga 1493, stan przed i po konserwacji. Fot. R. Stasiuk

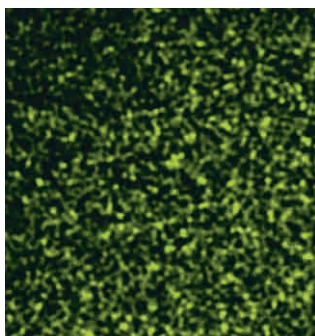
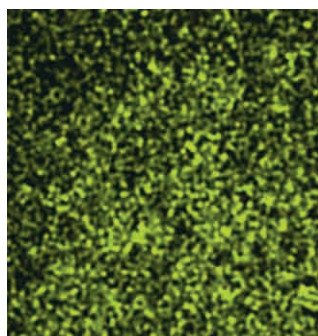
Elżbieta Jabłońska, Krystyna Olczyk

Sól wapniowa kwasu fitynowego – szansa na stabilizację atramentów żelazowo-galusowych?

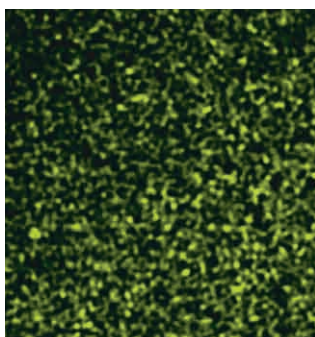
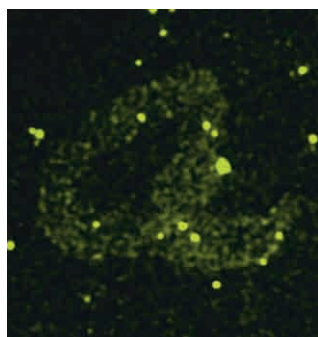
I. Pod wpływem kontaktu z atramentem przed zabiegami konserwatorskimi, papierek testowy wybarwił się na intensywny, różowo-purpurowy kolor. Fot. K. Olczyk

II–XV. Mapy rozłożenia wapnia i fosforu w próbkach po zabiegach konserwatorskich, uzyskane techniką mikroanalizy rentgenowskiej (detektor EDX). Fot. G. Trykowski

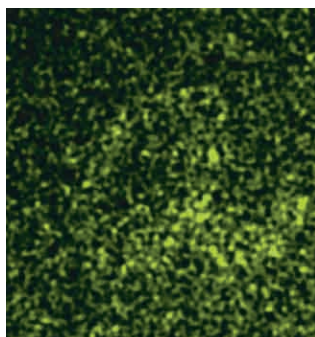
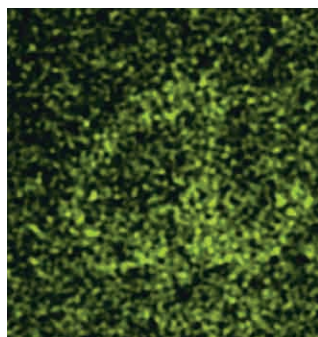
II. Mapa rozłożenia wapnia dla próbki: kąpiel

III. Mapa rozłożenia fosforu po zabiegu: kąpiel

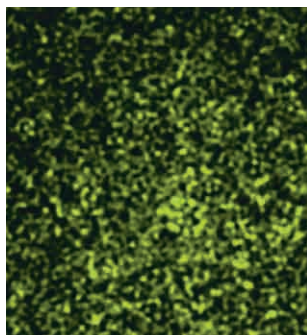
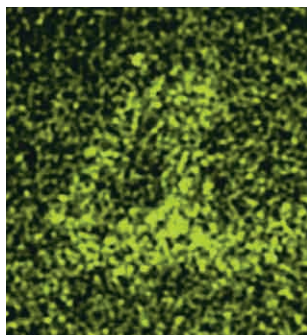
IV. Mapa rozłożenia wapnia dla próbki: CaCO₃

V. Mapa rozłożenia fosforu dla próbki: CaCO₃

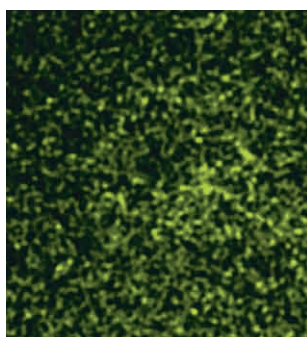
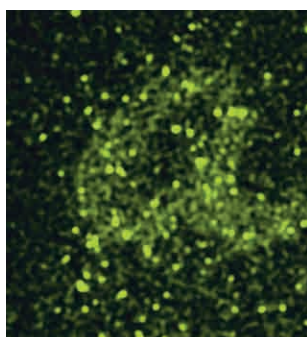
VI. Mapa rozłożenia wapnia dla próbki: woda + CaPhy

VII. Mapa rozłożenia fosforu dla próbki: woda + CaPhy

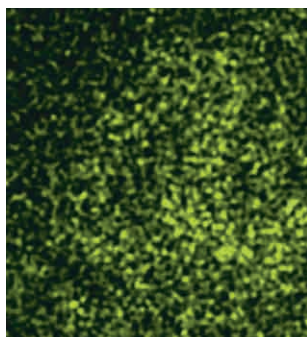
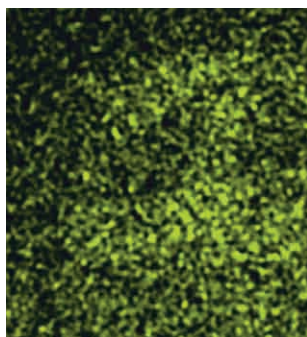
VIII. Mapa rozłożenia wapnia po zabiegu:
CaPhy 30

IX. Mapa rozłożenia fosforu dla próbki:
CaPhy 30

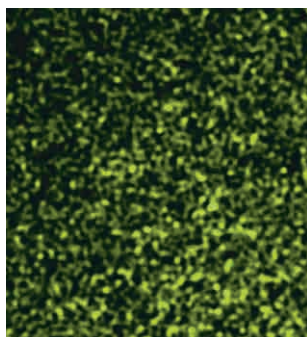
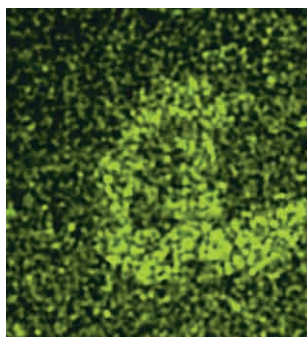
X. Mapa rozłożenia wapnia dla próbki:
CaPhy + woda

XI. Mapa rozłożenia fosforu dla próbki:
CaPhy + woda

XII. Mapa rozłożenia wapnia dla próbki:
CaPhy + CaCO₃

XIII. Mapa rozłożenia fosforu dla próbki:
CaPhy + CaCO₃

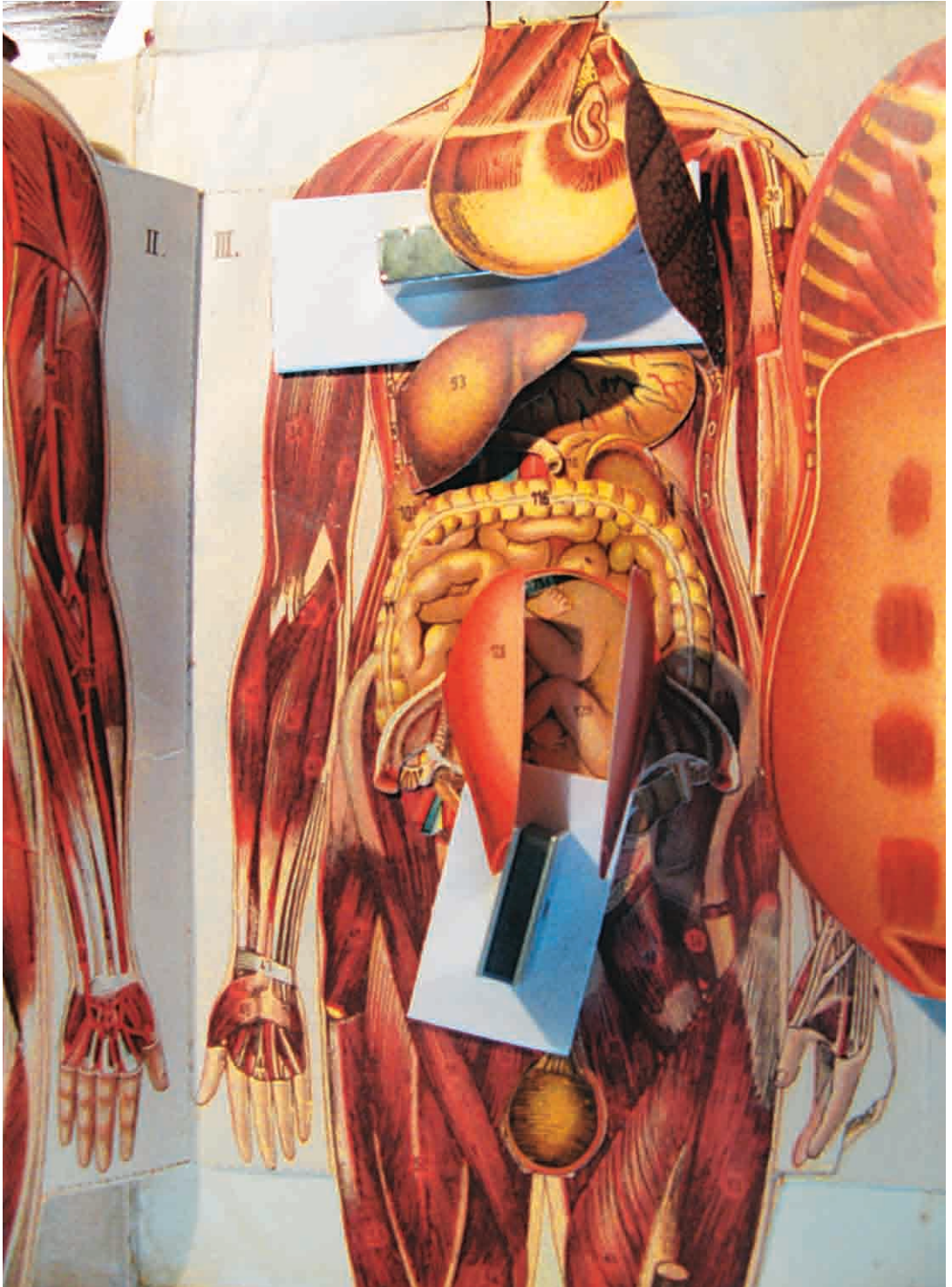

XIV. Mapa rozłożenia wapnia dla próbki:
CaPhy + MC

XV. Mapa rozłożenia fosforu dla próbki:
CaPhy + MC

Tomasz Kozielec, Joanna Kozielec

Możliwości wykorzystania magnesów w konserwacji zabytków

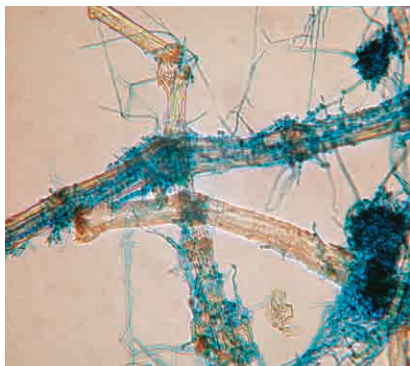

I. Wykorzystanie magnesów do miejscowego sklejania modeli anatomicznych umieszczonych w książce wydanej w Lipsku w 1. poł. XX w. Fot. T. Kozielec

I–II. Wzrost kolonii 2 gatunków grzyba *Aspergillus* sp. na próbkach papieru archiwalnego.

Fot. I. Pannenko

III. Strzępki grzybni bytujące na włóknach elementarnych lnu.

Fot. I. Pannenko

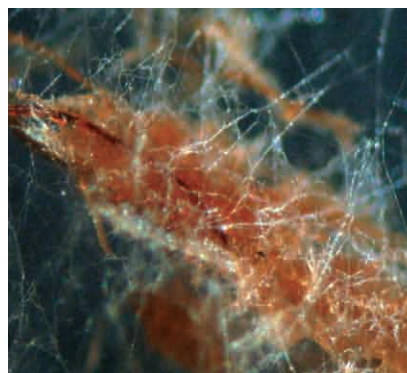
IV. Strzępki grzybni rozwijające się w świetle włókna elementarnego lnu.

Fot. I. Pannenko

V–VI. Kolonie grzybów i bakterii wyhodowane z próbek papieru archiwalnego.

Fot. I. Pannenko

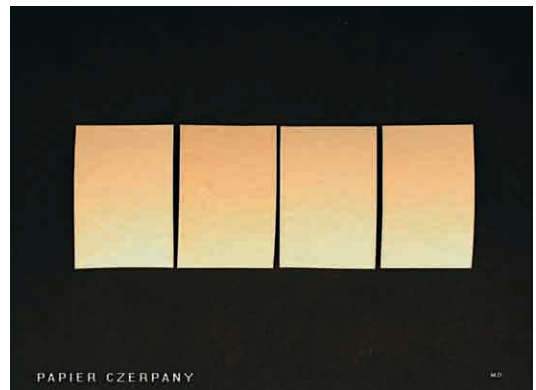
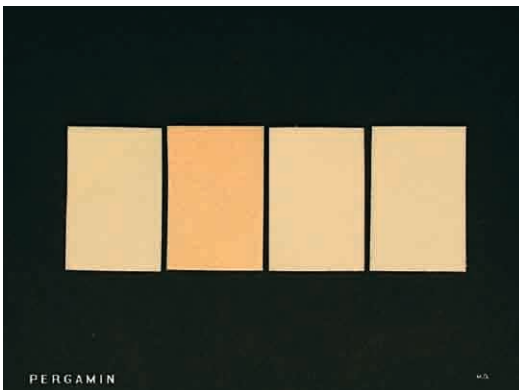

VII–VIII. Rozwój strzępek grzybni na papierze archiwalnym.

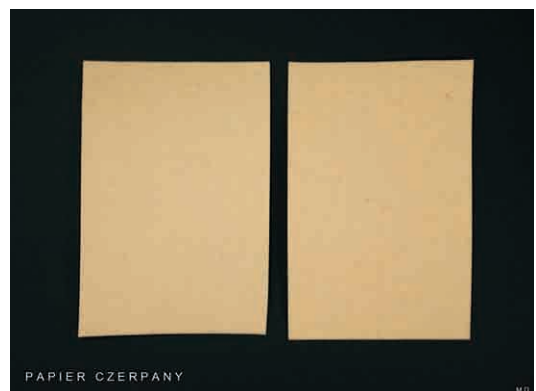
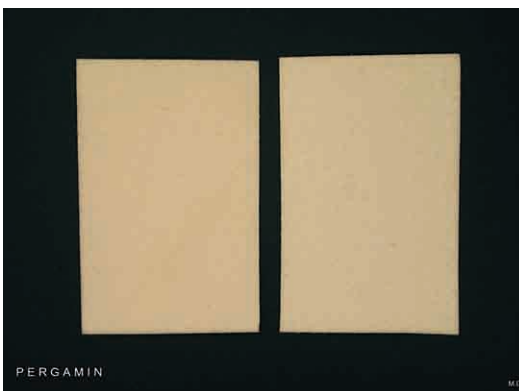
Fot. I. Pannenko

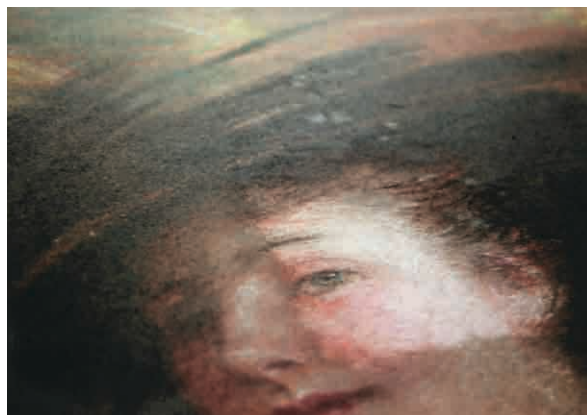
IX–X. Wytwarzanie *Aspergillus* sp. bytujące na papierze archiwalnym.
Fot. I. Pannenko

XI–XII. Próbkki materiałowe pergaminu i papieru czerpanego oglądane po 19 miesiącach od czasu inkubacji w trzech olejkach eterycznych – kolejność próbek w zestawieniach materiałowych: 1. kontrola, 2. olejek cynamonowy, 3. olejek rozmarynowy, 4. olejek herbaciany. Fot M. Draniak

XIII–XIV. Próbkki materiałowe pergaminu i papieru czerpanego oglądane po 45 miesiącach od czasu inkubacji w parach olejku z drzewa herbacianego – po lewej stronie próbki kontrolne. Fot M. Draniak

I. Teodor Axentowicz, Kobieta w czerni, pastel na papierze (własność prywatna) – fragment lica w trakcie oczyszczania powierzchni.

Fot. R. Stasiuk

II. Autor nieznany, Dorota hr. Morykonianka, pastel na papierze, koniec XVIII w., (własność prywatna) – fragment lica, stan przed konserwacją. Fot. R. Stasiuk

III. Autor nieznany, Dorota hr. Morykonianka, pastel na papierze, koniec XVIII w., (własność prywatna) – stan po konserwacji.

Fot. R. Stasiuk

IV. Louis Marteau, Portret Izabeli Branickiej z Poniatowskich, pastel na papierze, 1748 r. (Muzeum Pałac w Wilanowie, sygn. Wil. 1207) – stan przed konserwacją.

Fot. R. Stasiuk

V. Louis Marteau, Portret Izabeli Branickiej z Poniatowskich, pastel na papierze, 1748 r. (Muzeum Pałac w Wilanowie, sygn. Wil. 1207) – stan w trakcie konserwacji,

fot. w świetle bocznym. Fot. R. Stasiuk

VI. Louis Marteau, Portret Izabeli Branickiej z Poniatowskich, pastel na papierze, 1748 r. (Muzeum Pałac w Wilanowie, sygn. Wil. 1207) – stan po konserwacji.

Fot. R. Stasiuk

Elżbieta Jabłońska, Krystyna Olczyk

Prace konserwatorsko-restauratorskie nad kopiarzyszem *Jura Vicariorum Ecclesiae Cathedralis Posnaniensis* ze zbiorów Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu

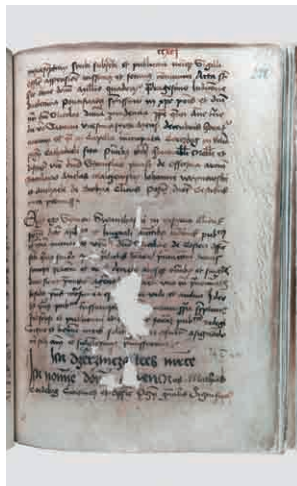
I. Widok ogólny bloku książki, stan przed konserwacją w 2007 r. Fot. A. Skowroński

II. Widok ogólny bloku książki, stan po konserwacji-restauracji w 2009 r. Fot. K. Kokocińska-Olczyk

III. Zniszczenia pierwszej karty, stan przed konserwacją. Silne zakurzenie i zabrudzenie, plamy rdzy, liczne zagniecenia, przedarcia i ubytki na krawędziach, pociemnienie i osłabienie papieru; część zapisków nieczytelna ze względu na blaknięcie atramentów. Fot. A. Skowroński

IV. Pierwsza karta księgi, stan po konserwacji-restauracji. Uzupelnienia masą papierową w maszynie. Fot. A. Skowroński

V. Karta 293, stan przed konserwacją. Na skutek synergicznego działania ataku mikrobiologicznego oraz procesów degradacji katalizowanych przez substancje zawarte w atramentach włókna papieru uległy silnemu skróceniu, karta straciła wszelkie właściwości wytrzymałościowe, łamie się i kruszy pod własnym ciężarem. Fot. A. Skowroński

VI. Karta 293, stan po konserwacji-restauracji. Dublaż na bibułkę japońską, uzupełnienie masą papierową i wzmocnienie strukturalne poprawiło znacznie właściwości wytrzymałościowe osłabionej karty. Fot. A. Skowroński

Erika Krzyczkowska-Roman

Sztuka wycinanki – zarys historii i technologii

I. Przedwojenna wycinanka łowicka, ze zbiorów PME w Warszawie. Fot. E. Krzyczkowska-Roman

II. Wycinanka – Pałac Kultury, ze zbiorów PME w Warszawie, Kurpie 1955. Fot. E. Krzyczkowska-Roman

III. Fragment wycinanki z charakterystycznym połyskiem dla papieru glansowanego. Fot. E. Krzyczkowska-Roman

IV. Współczesna wycinanka łowicka, fragment. Fot. E. Krzyczkowska-Roman

I. Lico wachlarza przed konserwacją, widoczne zniszczenie papierowego pokrycia z prawej strony oraz brak dużej części zamykającej wachlarz prawej okładziny. Fot. R. Stasiuk

II. Wachlarz w świetle bocznym po konserwacji. Widoczna jest poprawa kolorystyki warstwy malarzkiej po oczyszczeniu oraz wyprasowane papierowe podłoże; część konstrukcyjna po oczyszczeniu i rekonstrukcji złoceń, oraz odtworzony brakujący fragment okładziny z kości słoniowej. Fot. R. Stasiuk

III. Pokrycie wachlarza od strony lica. Stan w trakcie zabiegów konserwatorskich. Widoczne uzupełnienia podłoża. Fot. R. Stasiuk

IV. Zachowana okładzina zewnętrzna w trzech etapach konserwacji – przed odłączeniem od papierowego pokrycia, po oczyszczeniu pozłoty i kości słoniowej, oraz po rekonstrukcji złoceń. Fot. R. Stasiuk

V. Fragment lica wachlarza po konserwacji. Warstwa złoceń na piórkach została uzupełniona płatkami srebra, scalona kolorystycznie przez zastosowanie brązów w proszku, a następnie zabezpieczona roztworem alkoholowym szelaku. Fot. R. Stasiuk